

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

תכנית תלת-שנתית בחינוך העל-יסודי
ליישום התכנית האסטרטגית
משרד החינוך, תשע"ה

תוכן העניינים

דבר המנהלת הכללית, הגב' מיכל כהן

תקציר מנהלים: התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

1. הקדמה

1.1 מבוא

1.2 מטרות

1.3 הנחות יסוד

1.4 עקרונות פעולה

2. מבנה התכנית

2.1 ממד עיוני

2.1.1 למידה עיונית

2.1.2 ליווי ותמיכה בשעה הפרטנית

2.1.3 סילבוסים ללמידה העיונית ולשעה הפרטנית

2.2 התנסות מעשית

2.2.1 התנסות מעשית אישית

2.2.2 התנסות מעשית קבוצתית ("פרויקט")

3. הערכת התלמידים

4. מערך ארגוני להפעלת התכנית

4.1 מערך בבית הספר

4.2 מערך ברשות המקומית

4.3 מערך במחוז

5. פיתוח מקצועי

6. נספחים

6.1 סילבוס לשכבת י'

6.2 היערכות בית הספר – תדריך למנהל

6.3 הגדרת תפקיד הרכז להתפתחות אישית ומעורבות חברתית

6.4 הגדרת תפקיד מנהל ההתנדבות הרשות

6.5 תכניות קיימות במינהל חברה ונוער ובשפ"י

6.6 מעורבות חברתית במחקר

7. רשימת מקורות

8. חברי הוועדה לפיתוח התכנית

מורים, מנהלים, מפקחים ושותפים יקרים,

מערכת החינוך פועלת לקידום תהליך הלמידה המשמעותית. תהליך זה בנוי כמארג שלם ומקיף המתייחס להיבטים קוגניטיביים, רגשיים וחברתיים-ערכיים – היבטים המשלימים זה את זה, מחזקים זה את זה ותורמים זה לזה.

מחקרים מעידים כי מעורבות חברתית ועשייה למען האחר ולמען הסביבה תורמות להעלאת הדימוי העצמי והמוטיבציה, מעצימות את תחושת המסוגלות, מעודדות שאיפות להשכלה גבוהה, מביאות לשיפור ההישגים ומפתחות תחושת משמעות, שייכות ומחויבות בקרב כלל השותפים.

התכנית "[התפתחות אישית ומעורבות חברתית](#)" מכוונת לטפח בוגר ערכי, בעל תחושת ערך ומשמעות, בעל יכולת ניהול עצמי, המרגיש שייכות לקהילה, לחברה ולמדינה ואחריות כלפיהן, והמוכן ליטול חלק בעיצובן ובבנייתן. התכנית מבוססת על הגישה הפדגוגית של למידה מתוך שירות (service learning), והיא מקדמת תהליך של למידה משמעותית בהדגשת היבטים עיוניים והתנסויות של שירות משמעותי בקהילה בתהליכים מובנים ושל שיח ערכי רפלקטיבי מתמשך.

התכנית היא חלק מתפיסה מערכתית שהמשרד מוביל בנושא מעורבות חברתית ברמת הפרט, הקבוצה והקהילה, במגזרים השונים ובקרב אוכלוסיות שונות, בגן, בבית הספר היסודי, בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה.

התכנית תתחיל לפעול בכיתה י' בחטיבה העליונה החל משנה"ל תשע"ה ותתפתח לליווי התלמיד גם בשנות לימודיו בכיתות י"א-י"ב, וקיומה יהיה תנאי סף לקבלת תעודת בגרות.

התכנית מציגה עקרונות וקווים מנחים ליישום התפיסה אך מאפשרת מרחב גמישות פדגוגית ביחס לבחירת תחומי ההתנסות ומקומות ההתנסות וביחס לארגון הזמן. היא מאפשרת לכל אחד מכם לסלול בה את השביל המתאים לו ולבנות את התכנית הייחודית לו על בסיס התפיסות והעקרונות המנחים ועל-פי זיהוי הצרכים, האתגרים והחוזקות הייחודיים לאוכלוסיית התלמידים, המורים והקהילה שלו.

אני מזמינה אתכם ליישם את התכנית ביישום העקרונות ובראיית המכלול השלם של הלמידה המשמעותית. נשמח לשמוע מכם מסקנות, הארות, הצעות והמלצות שעלו בעקבות ההתנסות. אנו נמשיך ונעדכן את התכנית בהתאם לתגובותיכם, ורק בחודש טבת תשע"ה (דצמבר 2014), יפורסם המסמך המתגבש כמסמך רשמי לתכנית "התפתחות אישית ומעורבות חברתית" כחלק מתכנית הלמידה המשמעותית.

יחד נקדם את הלמידה המשמעותית על כל רכיביה ונביל את תלמידנו למצוינות אישית וחברתית-ערכית.

מיכל כהן
המנהלת הכללית

תקציר מנהלים: התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

כללי

- ✓ התכנית היא חלק מתפיסה כוללת ללמידה משמעותית.
- ✓ התכנית מכוונת לטפח בוגר ערכי, בעל תחושת ערך ומשמעות, בעל יכולת לניהול עצמי, המסוגל לתפקד כהלכה בסביבתו, המרגיש שייכות ואחריות לקהילה, לחברה ולמדינה והמוכן ליטול חלק בעיצובן.
- ✓ התכנית מבוססת על הגישה הפדגוגית של למידה מתוך שירות (service learning) ומקדמת תהליך של למידה משמעותית בהדגשת שירות משמעותי בקהילה, תהליכים מובנים של התנסות, שיח ערכי רפלקטיבי ולימוד עיוני.
- ✓ החל משנה"ל תשע"ה, התכנית תתחיל לפעול בכיתה י' בחטיבה העליונה כתכנית צומחת ותופעל גם בשנות לימודיו הבאות של התלמיד, בכיתות י"א-י"ב, ותהיה תנאי סף לקבלת תעודת בגרות.

מטרת-על

- ✓ לטפח בוגר עצמאי, מעורב, בעל תודעה, רגישות חברתית וחוסן נפשי, אכפתי ואחראי, הרואה במעורבות חברתית ערך ודרך חיים.

עקרונות מרכזיים

- ✓ שילוב של התנסות מעשית במעורבות חברתית עם למידה עיונית, ערכית ורגשית בכיתה ובקבוצה יחד עם שיח רפלקטיבי ועיבוד ההתנסות.
- הממד העיוני כולל שלושה מרכיבים: א. למידה – במסגרת כיתתית או שכבתית; ב. ליווי ותמיכה – בקבוצות קטנות; ג. הכשרה לתפקיד – במקום ההתנסות המעשית.
- הממד המעשי כולל שני סוגי התנסויות:
 - א. התנסות אישית – התנסות במעורבות חברתית, על-פי בחירת התלמיד, בליווי הרכז ובשיח משותף.
 - ב. התנסות קבוצתית ("פרויקט") – התנסות ביזמות חברתית שבה התלמידים מגלים מעורבות, מזהים צרכים חברתיים בקהילה ובחברה ונותנים להם מענה.
- ✓ הלמידה וההתנסות יאפשרו טיפוח מיומנויות תוך-אישיות, בין-אישיות וחברתיות; ביטוי אישי ומימוש עצמי וגילוי מנהיגות ויזמות חברתית.
- ✓ הלמידה תשולב באורח החיים הבית-ספרי ובתחומי הדעת, בשעות חינוך, בשעות הפרטניות וכד'.

המשאבים העומדים לרשות בית הספר והרשו

- ✓ העסקת [רכז התפתחות אישית ומעורבות חברתית](#) בהיקף של 0.4 ש"ש לכיתה (בשנה"ל תשע"ה לכיתות י' בתשע"ו לכיתות י"א ובתשע"ז לכיתות י"ב): ו- 6% גמול תפקיד.
- ✓ השתתפות בהעסקת [מנהל תחום התנדבות רשות](#) לפי מפתח מספר כיתות, לרשויות העונות על קריטריונים
- ✓ הדרכה בית ספרית על-ידי מדריכי מינהל ח"ן ושפ"י.

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

תהליך ההתארגנות בבית הספר

- ✓ מינוי רכז בית ספרי להתפתחות אישית ומעורבות חברתית בהלימה לתנאים [המפורטים בהמשך](#).
- ✓ שילוב התכנית כחלק מההיערכות הבית ספרית הכוללת על-פי [המדיניות המתוארת](#).
- ✓ אישור התכנית על-ידי מנהל בית הספר כחלק מתכנית ה"למידה המשמעותית" והיערכות להטמעתה.
- ✓ היערכות לפיתוח מקצועי במסגרת ה"למידה המשמעותית" בכלל ובהיבטים ייחודיים להתפתחות אישית ומעורבות חברתית בפרט.
- ✓ הגדרת מסגרות הפעילות כמפורט להלן:

מסגרות הפעילות	כיתה י' – אני והקהילה	כיתה י"א – אני והחברה	כיתה י"ב – אני והמדינה
ממד עיוני (זמן מורה-תלמיד)			
שיעורי חינוך בכיתה, ימי חשיפה, ימי מוקד, סמינרים ערכים, מושגי יסוד, מיומנויות והעשרה	- עד 6 שעות עיוניות בשנה במסגרת שעות חינוך לפחות 15 שעות עיוניות בשנה במסגרות אחרות	- עד 6 שעות עיוניות בשנה במסגרת שעות חינוך לפחות 9 שעות עיוניות בשנה במסגרות אחרות	לפחות 4 שעות עיוניות במסגרת יום מוקד המתקיים בבית הספר.
מסגרת ליווי ותמיכה לקבוצה קטנה ליווי ותמיכה של מורה לקבוצה של עד 5 תלמידים לרפלקציה ולעיבוד ההתנסות	במסגרת משאבי בית הספר: בבתי הספר שבהם מתקיים "עוז לתמורה" אפשר במסגרת "השיח האישי" בשעה הפרטנית	במסגרת משאבי בית הספר: בבתי הספר שבהם מתקיים "עוז לתמורה" אפשר במסגרת "השיח האישי" בשעה הפרטנית	במסגרת משאבי בית הספר: בבתי הספר שבהם מתקיים "עוז לתמורה" אפשר במסגרת "השיח האישי" בשעה הפרטנית
ממד מעשי (זמן תלמיד)			
התנסות מעשית אישית	60 שעות זמן תלמיד להתנסות מעשית אישית	30 שעות זמן תלמיד להתנסות מעשית אישית	ייזום וביצוע של פרויקט חברתי, אישי או קבוצתי 26 שעות זמן תלמיד להתנסות קבוצתית לביצוע ה"פרויקט" בפועל
התנסות מעשית קבוצתית ("פרויקט") התנסות ביזמות חברתית שבמסגרתה התלמידים מגלים מעורבות, מזהים צרכים חברתיים בקהילה ובחברה ונותנים להם מענה	בנוסף, 9 שעות זמן תלמיד להתנסות קבוצתית לביצוע ה"פרויקט" בפועל	בנוסף, 21 שעות זמן תלמיד להתנסות קבוצתית לביצוע ה"פרויקט" בפועל	
הכשרה במקום ההתנסות המעשית הכשרה לקראת ההתנסות	היקף השעות תלוי במקום ההתנסות המעשית	היקף השעות תלוי במקום ההתנסות המעשית	היקף השעות תלוי בפרויקט ובמקום ההתנסות המעשית

פרק 1 – הקדמה

1.1. מבוא

אחת ממטרות החינוך היא: "לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתימה לצדק חברתי במדינת ישראל" (חוק החינוך הממלכתי התשס"ד, 2004).

מחקרים מצביעים על כך שמעורבות חברתית מגבירה תחושת עצמאות ושליטה, מעלה את הביטחון העצמי ואת היכולת האישית לקחת חלק משמעותי בקבלת החלטות (סדן, 1977; פלג, 2000). מעורבות בקהילה מחזקת את החוסן הנפשי ותורמת לצמצום התנהגויות סיכוניות (הראל, 2006). מעורבות והתנדבות מעלות שאיפות להשכלה גבוהה, ומביאות לשיפור בהישגים ולהעלאת הדימוי העצמי והמוטיבציה (Johnson, Beebe, Mortimer & Snyder, 1998). חינוך למעורבות חברתית בגיל צעיר משפיע על התנדבות בעתיד ועל יחסם של בני נוער לחברה ולקהילה גם בבגרותם (Janoski, Musick & Wilson, 1998).

התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית נועדה לטפח את התלמיד להיות בוגר בעל תחושת ערך ומשמעות, בעל יכולת לניהול עצמי בשיקול דעת, בעל ערכים, המסוגל לתפקד כהלכה בסביבתו החברתית, המרגיש שייכות ואחריות לקהילה, לחברה ולמדינה והמוכן ליטול חלק בעיצובן ובבנייתן. התכנית מחנכת להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית במעגלים הולכים ומתרחבים בהתאם לגיל הלומדים על הרצף הנע מערנות לסובב, דרך השתתפות ושיתוף ועד לעשייה למען האחר ולמען הסביבה.

התכנית היא פיתוח של התכונות למחויבות אישית ולבגרות החברתית, והיא מבוססת על הגישה הפדגוגית של למידה מתוך שירות (service learning) שמיושמת ברחבי העולם מראשית שנות השמונים של המאה שעברה. הגישה מקדמת תהליך של למידה משמעותית שכולל שלושה מרכיבים: שירות קהילתי משמעותי, תהליכים מובנים של עיבוד ההתנסות ושל רפלקציה עליה ולימוד עיוני. התכנית מיועדת להוביל תהליכים של למידה משמעותית, להעצים את הלומד ולקדם מעורבות חברתית ואזרחית.

חזון

מכלול התכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית

מטרות

1.2

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

מטרת-על

לטפח את התלמיד להיותו בוגר עצמאי, מעורב, בעל תודעה, רגישות חברתית וחוסן נפשי, אכפתי, אחראי ורואה במעורבות החברתית ערך ודרך חיים.

מטרות התכנית

1. לעורר בתלמידים מוטיבציה למעורבות ולאחריות חברתית, קהילתית ואזרחית פעילה ולמיצוי אישי וצמיחה אישית בהקשר של עשייה חברתית.
2. לסייע לתלמידים ולקבוצה בהתפתחותם האישית ובבניית זהותם החברתית והתרבותית על מנת לקדם תחושת ערך עצמי ושייכות ומחויבות לקהילה, לחברה ולמדינה.

1.3. הנחות יסוד

- א. הערכים כבוד האדם, מימוש עצמי, צדק חברתי, סולידריות ומעורבות ואחריות חברתית ואזרחית הם ערכי תשתית במערכת החינוך במדינת ישראל.
- ב. מעורבות חברתית פעילה תורמת לגיבוש זהותו האישית, הערכית והתרבותית של הפרט ולגיבוש זהותה של הקבוצה ותרבותה.
- ג. התנסות פעילה במצבי חיים המלווה בשיח ערכי ורפלקטיבי מקדמת למידה משמעותית על עצמי, על זולתי ועל החברה. מעורבות חברתית פעילה תורמת לתחושת ערך ומשמעות ולדימוי עצמי חיובי.
- ד. בוגר המממש את עצמו יהיה בעל מסוגלות גבוהה יותר לתרומה לחברה.
- ה. מעורבות חברתית פעילה מעידה על מידה של אמפתיה ושל רגישות כלפי הזולת המתורגמות לעשייה.

1.4. עקרונות פעולה

- **למידה משמעותית** – התכנית תהווה חלק מתכנית הלמידה המשמעותית ותכלול למידה עיונית המלווה בעשייה משמעותית.
- **טיפול מיומנויות** – טיפוח מיומנויות וכישורים אישיים, בין-אישיים וחברתיים כבסיס להתפתחות אישית וכהכנה לתפקוד הולם בחברה.
- **בחירה** – הבחירה בתחום המעורבות תהיה מבוססת על מודעות לנטיותיו של התלמיד, לצרכיו, וליוזמותיו.
- **אינטגרטיביות** – שילוב הנושא בתחומי הדעת, בשעות פרטניות, בשעות חינוך ובחיים בבית הספר.
- **רפלקציה** – עיבוד המשמעות הערכית של המעורבות החברתית לתלמיד, לקהילה ולחברה – במטרה לטפח רגישות לצורכי הזולת ומציאות חברתית ובחירתה למעורבות כאורח חיים.
- **שותפות** – שותפות בעלי התפקידים בתהליך המעורבות.
- **פיתוח מקצועי** – פיתוח מקצועי מתמשך של המשתתפים בתכנית.

חזרה

2. מבנה התכנית

ייחודה של התכנית הוא בשילוב של התנסויות מעשיות במעורבות חברתית עם למידה עיונית, ערכית ורגשית במסגרות שונות.

מסגרות הפעילות	כיתה י' – אני והקהילה	כיתה י"א – אני והחברה	כיתה י"ב – אני והמדינה
ממד עיוני (זמן מורה-תלמיד)			
שיעורי חינוך בכיתה, ימי חשיפה, ימי מוקד, סמינרים ערכים, מושגי יסוד, מיומנויות והעשרה	- עד 6 שעות עיוניות בשנה במסגרת שעות חינוך. - לפחות 15 שעות עיוניות בשנה.	- עד 6 שעות עיוניות בשנה במסגרת שעות חינוך. - לפחות 9 שעות עיוניות בשנה.	לפחות 4 שעות עיוניות במסגרת יום מוקד המתקיים בבית הספר
מסגרת ליווי ותמיכה לקבוצה קטנה ליווי ותמיכה של מורה לקבוצה של עד 5 תלמידים לרפלקציה ולעיבוד ההתנסויות	במסגרת משאבי בית הספר: בבתי ספר שבהם מתקיים "עוז לתמורה" אפשר במסגרת "השיח האישי" בשעה הפרטנית	במסגרת משאבי בית הספר: בבתי ספר שבהם מתקיים "עוז לתמורה" אפשר במסגרת "השיח האישי" בשעה הפרטנית	במסגרת משאבי בית הספר: בבתי ספר שבהם מתקיים "עוז לתמורה" אפשר במסגרת "השיח האישי" בשעה הפרטנית
ממד מעשי (זמן תלמיד)			
התנסויות מעשיות אישיות	60 שעות זמן תלמיד	30 שעות זמן תלמיד	ייזום וביצוע של פרויקט חברתי, אישי או קבוצתי 26 שעות זמן תלמיד להתנסויות קבוצתיות לביצוע ה"פרויקט" בפועל
התנסויות מעשיות קבוצתיות ("פרויקט") התנסויות ביזמות חברתית שבמסגרתה התלמידים מגלים מעורבות, מזהים צרכים חברתיים בקהילה ובחברה ונותנים להם מענה	בנוסף 9 שעות זמן תלמיד להתנסויות קבוצתיות לביצוע ה"פרויקט" בפועל	בנוסף 21 שעות זמן תלמיד להתנסויות קבוצתיות לביצוע ה"פרויקט" בפועל	
הכשרה במקום ההתנסויות המעשיות הכשרה לקראת ההתנסויות	היקף השעות תלוי במקום ההתנסויות המעשיות	היקף השעות תלוי במקום ההתנסויות המעשיות	היקף השעות תלוי בפרויקט ובמקום ההתנסויות המעשיות

2.1 הממד העיוני

הלמידה העיונית כוללת שלושה מרכיבים: למידה – במסגרת כיתתית או שכבתית; ליווי ותמיכה – בקבוצות קטנות; הכשרה לתפקיד – במסגרת מקום ההתנסות המעשית.

2.1.1 למידה עיונית

הלמידה העיונית תתמקד בחמישה נושאים מרכזיים כתשתית למעורבות החברתית:

כהכנה לקראת המעורבות החברתית

א. דיון משמעותי בערכים העומדים בבסיס המחויבות החברתית. השיח הערכי חיוני להבניית המשמעות והחשיבות של המעורבות החברתית המעשית.

ב. מודעות עצמית לכישורים, לנטיות, ליכולות ולמוטיבציה למעורבות חברתית, וכפועל יוצא מכך – התנסות בתהליך קבלת החלטות לשם בחירת מקום ההתנסות והתפקיד.

במהלך ההתנסות

ג. פיתוח מיומנויות אישיות, בין-אישיות וחברתיות שתשרתנה את התלמידים הן בטווח הקצר – במהלך הפעילות המעשית, הן בטווח הארוך – בחייהם הבוגרים.

ד. העשרת הידע של התלמידים בנושאים ובתחומי תוכן רלוונטיים.

לקראת סיכום ההתנסות המעשית

ה. שיתוף והצגת התהליך בפני הסביבה החינוכית.

דגשים במהלך שנת פעילות

בכיתה י', יודגשו מושגים ונושאים הקשורים לקהילה: למידה על מבנה הקהילה ועל מאפייניה, הכרת הקהילה הספציפית – כוחותיה, צרכיה והיחסים בין קבוצות שונות בה, מקומו של הפרט בבניית הקהילה, חיבור בין צרכי הפרט לצרכי הכלל וכדומה. כמו כן, יודגש נושא היותו של התלמיד חלק מהקהילה, המפתח את זהותו כמעורב בקהילה וכמגלה אחריות לנעשה בה בהתמודדותו עם מצבי חיים שונים ובהפעלת שיקול דעת בבחירותיו ובפעילותו. [ראה נספח 1 – סילבוס מפורט לכיתה י'](#)

בכיתות י"א-י"ב, יילמדו מושגים ונושאים הקשורים לאופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית: רב-תרבותיות, חברה אזרחית, מינהל ציבורי ועוד. תכנים אלה יילמדו הן במסגרות הזמן המיועדות לתכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית, הן בשיעורים בתחומי הדעת השונים (כגון: פסיכולוגיה, סוציולוגיה ולימודי חברה, אזרחות, היסטוריה, תנ"ך, תושב"ע, הלכה ומחשבת ישראל).

בכיתות אלה, הלמידה תתמקד בפיתוח המוטיבציה והמסוגלות של התלמידים לזהות צרכים בחברה הישראלית וליזום מענים להם.

תינתן אפשרות לתלמידים הבוחרים בכך ובהתאם לשיקולים של הצוות החינוכי להרחיב את הלמידה העיונית באמצעות עבודת חקר או מטלות ביצוע.

חזר

2.1.2 ליווי ותמיכה בקבוצות קטנות

הליווי והתמיכה במהלך המעורבות החברתית הם הכרחיים. בני הנוער זקוקים לאוזן קשבת, לתמיכה ולעידוד, לסיוע בפתרון בעיות ולהדרכה בחשיבה רפלקטיבית על אודות ההתנסויות.

העיבוד הרפלקטיבי מקדם את הלמידה הרגשית, הקוגניטיבית והחברתית הנלווית למעשה המעורבות החברתית, והוא הבסיס להפנמת הערכים אחריות, נתינה, סובלנות, אמפתיה ורגישות לצורכי הזולת.

ניסיון העבר מראה כי מפגשים בקבוצות קטנות בהנחיית חונך קבוע (מחנך או מורה מקצועי) אפשרו לבני הנוער לשתף את חבריהם בהצלחות ובאתגרים שעמם הם התמודדו.

עקרונות מנחים התורמים לתהליך הליווי

- חיבור אישי, רגשי וערכי לעולמם של התלמידים.
- הבנייה מכבדת של המפגשים, הכוללת הקפדה על זמן ועל מקום קבועים ועל הקשר עם מבוגר משמעותי.
- יחס פתוח, מכיל ומקבל כלפי התלמידים וכלפי התנסויותיהם ברצון להגיע להבנות אישיות.
- עיבוד ההתנסויות במשימות המעורבות החברתית אגב קישורן למשימות חיים נוספות של תלמידי תיכון ולהשלכותיהן על חייהם כבוגרים.

הנושאים הנדונים בקבוצה*

- בניית קבוצה, תיאום ציפיות, יצירת אמון, מיומנויות הקשבה.
- רפלקציה על הפעילות והפקת לקחים, התמודדות עם קשיים, ניתוח אירועים, ניהול זמן.
- דרכים לתייעוד ההתנסות המעשית ולהכנת מטלת הסיכום.
- הרחבת הידע בתחומי ההתנסות המעשית.

2.1.3 סילבוסים ללמידה העיונית ולליווי ותמיכה בקבוצה הקטנה

סילבוס מפורט לכיתה י' לשעות העיוניות – [ראו נספח 1א'](#).

סילבוס מפורט לכיתה י' לליווי קבוצות קטנות – [ראו נספח 1ב'](#).

סילבוסים לכיתות י"א-י"ב – בפיתוח, יימסרו במהלך שנת תשע"ה.

חזור

* אפשר להיעזר במערכי פעילות המופיעים [בחוברת "תעודת הבגרות החברתית"](#), עמ' 33-85.

2.2 התנסות מעשית

בהתנסות המעשית, התלמידים מתנסים בעשייה בבית הספר, בקהילה ובמדינה.

- ההתנסות האישית – תעשה על-פי בחירת התלמיד בליווי הרכז ובשיח משותף.
- ההתנסות הקבוצתית ("פרויקט") – מעודדת יזמות חברתית שבמסגרתה התלמידים מזהים צרכים חברתיים בקהילה ובחברה ונותנים להם מענה.

ההתנסות תתנהל במעגלים הולכים ומתרחבים – בהתאם לגיל הלומדים, ליכולותיהם ולסוג הפעילות שבה בחרו. התכנית היא חלק מתפיסה מערכתית שהמשרד מוביל בנושא מעורבות חברתית ברמת הפרט, הקבוצה והקהילה במגזרים שונים ובאוכלוסיות השונות, בגן, בבית הספר היסודי ובחטיבת הביניים. הציפייה היא שבבית ספר יסודי המעורבות החברתית תתמקד במעגל השייכות הראשון – הכיתה ובית הספר, המרחב החברתי הבין-אישי והקבוצתי. ההתנסות תהיה במילוי תפקידים בכיתה, בשכבה ובבית הספר.

בכיתה י', המעורבות תתמקד במעגל השייכות השני – במרחב הקהילתי. ההתנסות תתמקד בפעילות בבית הספר, בקהילה, בשכונה, ביישוב ובארגונים השייכים למגזר הציבורי והשלישי.

בכיתות י"א-י"ב, המעורבות תתמקד במעגל השייכות השלישי – המרחב האזרחי. ההתנסות תתמקד בפעילות הקשורה לרשויות המוניציפליות, לארגונים ארציים ולמוסדות השלטון ברמה הארצית.

[חזור](#)

קריטריונים להתנסות מעשית

1. התנסות שמגמתה תרומה לאחר (למעט למשפחה הפרטית) ושהיא אינה מתוגמלת חומרית.
2. מקומות ההתנסות יעמדו בדרישות נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות לנוער, כמוגדר בחוזר מנכ"ל תשע"ב/6 א, סעיפים 7.9-7, נספח 2-3. [לנוהל ההסדרה, היכנסו לקישור זה.](#)
3. ההתנסות תהיה במקום ובתחום שבהם מתאפשרת פעילות רצופה לאורך השנה.
4. כל התנסות מעשית, ובכללה התנסות מעשית המשולבת בלמידת תחומי הדעת, תכלול, מעבר לנדרש בלמידת תחום הדעת ובתוספת לכך:
 - א. היכרות עם מאפייני אוכלוסיית היעד.
 - ב. קשר מתמשך עם אוכלוסיית היעד לאורך תקופה.
 - ג. פעילות משותפת עם אוכלוסיית היעד.
 - ד. תיעוד של תהליך ההתנסות המעשית ביומן מסע.
5. הצוותים החינוכיים בבית הספר ובמקום ההתנסות יכשירו את התלמיד לתפקיד ויפעילו מערך תמיכה וליווי שיאפשר לתלמיד להתמודד עם המוטל עליו ולהתפתח במקום ההתנסות.
6. ההתנסות הקבוצתית (הפרויקט) – מעודדת יזמות חברתית שבמסגרתה התלמידים מזהים צרכים חברתיים בקהילה ובחברה ונותנים להם מענה.

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

בכיתות י'-י"א, התלמיד יפעל גם בהתנסות אישית וגם בהתנסות קבוצתית ("פרויקט").

בכיתה י"ב, התלמיד יזום ויבצע פרויקט חברתי: קבוצתי או אישי.

חזור

2.2.1 התנסות מעשית אישית

התנסות מעשית אישית היא פעילות של תלמיד יחיד למען יחיד או למען קבוצה בזמנו הפרטי.

יתרונה של ההתנסות האישית הוא בהיותה מפתחת יכולת התמדה ואחריות אישית.

אפשר להמשיך באותה התנסות במשך שנתיים או שלוש שנים ואפשר לשנות את סוג ההתנסות בכל שנה – על-פי שיקול הדעת של הצוות החינוכי ושל התלמיד.

בשכבת י' – ההתנסות האישית היא בהיקף של 60 שעות בשנה.

בשכבת י"א – ההתנסות האישית היא בהיקף של 30 שעות בשנה.

בשכבת י"ב – ההתנסות האישית משולבת בפרויקט על-פ' בחירתו של התלמיד בהיקף של 26 שעות בשנה.

עקרונות פעולה להתנסות מעשית אישית

- **בחירה מתוך היצע** – ההתנסות המעשית האישית מאפשרת לכל תלמיד לבחור את תחום הפעילות ואת טיב הפעילות מתוך היצע קיים בהלימה לצרכיו, לנטיותיו ולכישוריו האישיים.
- **תהליכיות והתמדה לאורך זמן** – ההתנסות המעשית מתקיימת במשך שעותיים בשבוע לפחות – מעבר לשעות הלימודים, לאורך כל השנה ובזמן קבוע.

דוגמות	זירת הפעולה
• חונכות אישית וקבוצתית (לימודית, חברתית, תרבותית) • פעילות תרבותית (כגון מספרי סיפורים) • מסלולי מנהיגות צעירה: מועצת תלמידים, מד"צים, מש"צים • עמיתים, מגשרים, נאמני ניקיון, צדק חברתי	בבית הספר
• הדרכה בתנועות נוער • הדרכה בתחומי עניין: תרבות, אמנות, ספורט • חונכות בבתי ספר אחרים ובקהילה • עמיתים בקהילה (לנושאים כמו: זה"ב, מניעת התנהגויות סיכון) • עזרה לאוכלוסיות ייחודיות: בתי אבות, גמ"חים, מעונות יום, צהרונים • שירות חירום והצלה • מפגשים אישיים – בין-דוריים ובין-תרבותיים	בקהילה / ברשות המקומית

התנסות מעשית קבוצתית ("פרויקט")

התנסות קבוצתית ("פרויקט") מעודדת יזמות חברתית ובמסגרתה התלמידים מזדהים צרכים חברתיים בקהילה ובחברה ונותנים להם מענה.

בכיתה י', יוקדש זמן רב יותר להכנה העיונית, כולל פיתוח כלים ראשוניים ליזמות חברתית. בכיתות י"א ו"ב, מצופה מהתלמידים ליזום את הפרויקט ולהשפיע על החלטות הנוגעות לתכנונו ולביצועו.

מאפיינים מרכזיים של ההתנסות הקבוצתית

- ההתנסות בפרויקט מתארגנת על-ידי קבוצה ומשולבת בה למידה עיונית סדנתית משותפת.
- הפרויקט מאפשר לתלמידים לבחור בתחום ההתנסות וליזום את נושא ההתנסות בהלימה לצרכי הקהילה ולנטיות ולכישורים של חברי הקבוצה.
- הפרויקט מאפשר לתלמידים לפעול בצוות ולחזק מיומנויות של יזמות ושל מנהיגות.

מטרות ההתנסות הקבוצתית ("פרויקט")

1. לפתח לכידות קבוצתית למשימה משותפת, להגביר את הסולידריות ואת השייכות החברתית ולעודד ערבות הדדית בין חברי הקבוצה.
2. לפתח בקרב התלמידים ערכים ומיומנויות של יזמות ושל מנהיגות.
3. להגביר בקרב התלמידים את תחושת השייכות, הסולידריות והערבות ההדדית.

עקרונות פעולה להתנסות קבוצתית ("פרויקט")

1. מספר תלמידים: לפחות שלושה תלמידים בקבוצה.
2. הרכב הקבוצה: מתוך כיתת האם, מכיתות שונות, מבתי ספר שונים - בהתאם לבחירת בית הספר.
3. בחירה: הקבוצה תבחר את תחום הפעילות בהלימה לצרכי הקבוצה, לנטיות חבריה ולכישוריהם.
4. יזמות: קבוצת התלמידים תאתר צרכים בבית הספר, בקהילה, ברשות המקומית או במדינה ותיזום פעילות מותאמת כמענה לצורך שזוהה.
5. אפשרות חיבור לתחומי הדעת.
6. פרק הזמן: הפעילות תתבצע לאורך השנה או בפרויקטים חד-פעמיים.

זירת ההתנסות	דוגמות לתחומי התנסות קבוצתית
בבית הספר	• קידום נושאים חברתיים בבית הספר, צדק חברתי • ייזום, תכנון והפקה של אירועים בית ספריים • הקמת מרכזי למידה • פעילות בעקבות עבודות חקר
בקהילה / ברשות המקומית	• קיימות ואיכות הסביבה • מפגשים בין אוכלוסיות שונות
במדינה	• קידום נושאים חברתיים, צדק חברתי • עבודה בחקלאות

- פיתוח אתרים, כתיבת תוכן
- פיקוח חברתי – "שומרי סף"

[חזר](#)

3. הערכת התלמידים

הערכת התלמיד תעשה על-ידי המחנך בסיום כל שנה על בסיס הנתונים שיתקבלו:

א. **ממקום ההתנסות:** יעביר למחנך, בסוף שנת הפעילות, בהתאם לנוהל ההסדרה:

א1. אישור על היקף הנוכחות.

א2. חוות דעת על איכות הביצוע.

ב. **מהתלמיד:** ימסור למחנך בסוף שנת הפעילות:

ב1. שאלון הערכה עצמית.

ב2. סיכום רפלקטיבי על אודות ההתנסות (בהיקף של כשני עמודים).

ג. **מהצוות החינוכי המלווה:** יעביר למחנך המלצה לציון.

הציון יינתן במדרג של מספר רמות: מ"לא עמד במשימה" עד "עמד במשימה בהצטיינות"

(כחלופה להערכה שניתנה עד כה ל"מחויבות אישית").

פרק ההערכה ימשיך ויתפתח ויפורסם בהמשך.

[חזר](#)

4. מערך ארגוני להפעלת התכנית

המערך הארגוני כולל כמה מישורי פעולה בבית הספר וברשות המקומית ובנוי על עיקרון השותפות והתיאום. המערך מושתת על הסכמה של כל הגורמים על ערכי היסוד של התכנית ועל ההכרה בנחיצות שיתוף הפעולה בין כל הגורמים לצורך הצלחתה של המעורבות החברתית של הנוער בקהילה ובבית הספר.

4.1 מערך בבית הספר

הצוות הבית ספרי אחראי על התהליך החינוכי, על הכוונת התלמידים להתנסות מעשית ועל שיבוצם בה, על ליווי התלמידים במהלכה ועל הלמידה העיונית. שילוב חברי הצוות החינוכי בהפעלת התכנית חשוב ליצירת אווירה חברתית תומכת ולעידוד התלמידים בפעילותם. מנהל בית הספר יפעל לעודד את חברי הצוות להשתלב בפעילות החינוכית ולבקר את התלמידים במקומות ההתנסות המעשית.

[ראו נספח 2 – תדריך למנהל](#)

הרכז להתפתחות האישית והמעורבות חברתית יפעל לגיבוש המערך הארגוני המתאים למימוש התכנית במסגרת הלמידה המשמעותית בבית הספר. מודלים מגוונים יפורסמו בהמשך, בתי ספר מוזמנים לשלוח מודלים שפיתחו.

[ראו נספח 3 – הגדרת תפקיד רכז התפתחות אישית ומעורבות חברתית](#)

שיקולים ועקרונות מנחים לתכנון דרכי הפעלת התכנית בבית הספר

- יצירת מוטיבציה להתנסות חברתית בקרב המורים, התלמידים וההורים.
- שילוב בין ההתנסות המעשית ללמידה העיונית במהלך השנה (מתחילתה ועד סופה).
- סינכרון בין הנלמד במסגרות השונות.
- הכשרה וליווי הצוות החינוכי לקראת הפעלת התכנית ובמהלכה.
- עידוד יוזמות של מורים ותלמידים להרחבת מקומות ההתנסות.
- ליווי פרטני בתהליכים רפלקטיביים של קבוצות קטנות תלמידים.
- שילוב מנהל תחום ההתנדבות הרשותי במערך הארגוני בבית הספר.

4.2 המערך ברשות המקומית

הקהילה הגיאוגרפית והפונקציונאלית משמשת שדה התנסות לתכנית, ועל כן שיתוף פעולה בין בית הספר לגורמים שונים בקהילה הוא חיוני.

ראש הרשות ימנה מנהל תחום התנדבות רשותי מטעם אגף החינוך – בשיתוף מפקח מינהל חברה ונוער ועל בסיס הנחיות העסקת מנהל תחום התנדבות רשותי המפורסמות באוגדן התפקידים של משרד הפנים.
[ראו נספח 4 – הגדרת מנהל תחום ההתנדבות הרשותי.](#)

מנהל תחום ההתנדבות הרשותי

- אחראי מטעמו של ראש הרשות ליישום המדיניות של מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית של בני הנוער ברשות.
- עובד עם בעלי תפקידים ברשות ובבתי הספר ועומד בקשר עם נציגי ארגונים ומקומות ההתנסות המעשית.
- מסייע לבתי הספר לקיים ימי חשיפה וימי מוקד בית ספריים להצגת אפשרויות ומוקדי פעילות.
- פועל עם רכז המעורבות בבית הספר, מופקד על הבניית התשתית ליישום התכנית בבית הספר ובקהילה ועל הפעלת מרחבי התנסות בהלימה לנוהל הסדרה ואישור מקומות התנדבות לנוער.
- משרד החינוך ישתתף בהעסקת מנהל ההתנדבות הרשותי על פי תבחיני הסף הבאים:

תבחיני סף לרשויות המקומיות

1. לרשות מנהל תחום התנדבות רשותי בחינוך, אשר הגדרת תפקידו כמופיע בדרישות האמורות במסמך ואשר מתכלל את העבודה הרשותית לעניין זה.
2. התחייבות הרשות על עלות השכר שישולם בפועל לממלא תפקיד זה.
3. התחייבות הרשות שבתחומה לפחות 16 כיתות תקניות המשתתפות בתכנית
4. התחייבות הרשות להעסקת מנהל תחום ההתנדבות הרשותי בהיקף הבא:
 - לפחות ב- 1/4 משרה ברשות שיש בה מ-16 כיתות עד 30 כיתות המשתתפות בתכנית
 - ביותר מ- 1/4 משרה ברשות שיש בה מ-31 כיתות עד 50 כיתות המשתתפות בתכנית
 - לפחות ב- 1/2 משרה ברשות שיש בה מ-51 כיתות עד 70 כיתות המשתתפות בתכנית
 - ביותר מ- 1/2 משרה ברשות שיש בה מ-71 כיתות עד 90 כיתות המשתתפות בתכנית
 - לפחות ב- 3/4 משרה ברשות שיש בה מ-91 כיתות ועד 110 כיתות המשתתפות בתכנית
 - ביותר מ- 3/4 משרה ברשות שיש בה מ-111 כיתות ועד 130 כיתות המשתתפות בתכנית
 - לפחות ב- 1 משרה ברשות שיש בה מ-131 כיתות עד 150 כיתות המשתתפות בתכנית
 - ביותר מ- 1 משרה ברשות שיש בה מ-150 כיתות ועד 170 כיתות המשתתפות בתכנית
 - לפחות ב- 1.5 משרה ברשות שיש בה מ-171 כיתות ועד 190 כיתות המשתתפות בתכנית
 - ביותר מ- 1.5 משרה ברשות שיש בה מ-191 כיתות ויותר המשתתפות בתכנית
- לעניין סעיף זה משרה מלאה הנה משרה בהיקף של 42 שעות שבועיות.

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

5. הרשות תתחייב כי מנהל תחום ההתנדבות הרשותי יוכשר וישתתף בהשתלמויות השוטפות שיקיים משרד החינוך.

6. על הרשות לעמוד בעקרונות הפעולה של התכנית, המפורטים באתר המשרד :

<http://meyda.education.gov.il/files/noar/tochmeoravut.pdf>

7. על הרשות לעמוד בנוהל ההסדרה של מקומות קולטים לרבות דרישות הביטוח כמפורט בחוזר מנכ"ל יולי 14 :

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/7/7-9/HoraotKeva/K-2014-11-1-7-9-8.htm>

הרכיב המתקצב

השתתפות במימון שכר מנהל תחום התנדבות רשותי, ולא יותר מ – 75% מעלות השכר שמשולמת או תשולם בפועל לממלא תפקיד זה.

מפתח התקצוב – בהתאם למספר כיתות המשתתפות בתכנית בשנה"ל

מספר כיתות המשתתפות בתכנית במרחב הרשותי	השתתפות המשרד בעלות שכר הממונה
16-30	10,000 ש"ח
31-50	20,000 ש"ח
51-70	30,000 ש"ח
71-90	40,000 ש"ח
91-110	50,000 ש"ח
111-130	60,000 ש"ח
131-150	70,000 ש"ח
151-170	80,000 ש"ח
171-190	90,000 ש"ח
191+	100,000 ש"ח

סנקציות ובקרה

במידה ויתברר כי הרשות לא עמדה בתנאי הסף או כי הציגה מצג שווא, תקוזז ההקצבה ששולמה לה (ככל ששולמה) וכן המשרד יחייב רשאי למנוע ממנה להגיש בקשה בשנה שלאחר מכן, בהחלטה מנומקת.

חזרה

4.3 מערך במחוז

- מנהלי חברה ונוער במחוז יפעלו **לבניית מערך מחוזי מלווה** להטמעת התכנית בבתי הספר.
- המפקח הכולל ומפקח מינהל חברה ונוער יפעלו **בשיתוף למימוש ההנחיות** להפעלת התכנית כחלק מתכנית הלמידה המשמעותית הכוללת ויודאו שהתהליך ויישומו יוצגו בדיוני הסטטוס המחוזי.
- מנהלי חברה ונוער במחוז, בעזרת מרכזי ההדרכה ובשיתוף ממונה חברתי קהילתי ומדריכיו, יקיימו **הכשרות** בתיאום עם הפיקוח על ההתפתחות המקצועית.
- המפקחים על הייעוץ יפעלו **לליווי היועצים** להעמקה ולהרחבה של הידע, של הכלים, ושל מתודות העבודה הרלוונטיות לקידום התהליך.
- מפקח מנהל חברה ונוער ומפקח שפ"י **ברשות המקומית** יקיימו שיח משותף להבניית מבנה התמיכה והליווי של התכנית בבתי הספר ברשות שעליה הם מופקדים.
- מדריכי שפ"י ומדריכי מינהל חברה ונוער ילוו **מהלכים בית ספריים**, בעלי תפקידים ומיזמים בתחומי התמחותם לשם קידום הפעלת התכנית.

חזור

5. פיתוח מקצועי

הכשרות

יישום התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית ילווה במהלך של:

- ✓ הכשרת הרכז להתפתחות אישית ומעורבות חברתית בבית הספר – בהיקף של 60 שעות.
- ✓ הכשרת רכז התנדבות רשותי – בהיקף של 120 שעות.
- ✓ הכשרת חונך בקהילה הקולט את התלמידים במקום ההתנסות – בהיקף של 24 שעות.

פיתוח המקצועי

במסגרת הפיתוח המקצועי ללמידה משמעותית, יוצעו יחידות בתחום התפתחות אישית ומעורבות חברתית:

- ליועצים בית ספריים ולרכזים חברתיים בית ספריים (יוצעו יחידות בהיקף של 8-16 שעות).
- למחנכים, למורים ולצוות החינוכי (יוצעו יחידות בהיקף של 8-16 שעות).
- למדריכי שפ"י ולמדריכי חינוך חברתי (יוצעו יחידות בהיקף של 8-16 שעות).
- למפקחים (יוצעו יחידות בהיקף של 8 שעות).

מתווה גנרי כבסיס להכשרות לאוכלוסיות היעד השונות

1	חיבור אישי, רגשי, חברתי, ערכי
2	בין למידה משמעותית לתכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית
3	מהות התכנית ועקרונותיה
4	כלים מרכזיים להפעלת התכנית
5	שילוב התכנים בתחומי הדעת
6	יוצאים לדרך: ארגון, תכנון זמן, ליווי והדרכה
7	הגדרת תפקיד ותפיסת תפקיד
8	תכנים והעשרה

פרק 6 – נספחים

נספח 1א' – סילבוס ללמידה עיונית בכיתה י'

מטרות כלליות ללמידה העיונית בכיתה י'

- להניע את התלמידים להתנסות תהליכית בעשייה למען הקהילה לאורך השנה.
- לסייע לתלמידים לזהות הזדמנויות להתפתחות אישית במסגרת המעורבות החברתית.
- לטפח בקרב התלמידים מוטיבציה להתמדה במילוי תפקידים ומשימות בקהילה ועמדה חיובית כלפי המעורבות החברתית.

מטרות אופרטיביות

1. לסייע לתלמידים לזהות את ערכיהם, את נטיותיהם ואת כישוריהם ולהמשיגם בהקשר של מעורבות חברתית.
2. להקנות לתלמידים כלים למיפוי הקהילה שלהם ולאיתור צרכים בקהילה.
3. להכיר לתלמידים מגוון אפשרויות להתנסות מעשית במעורבות חברתית.
4. להקנות לתלמידים כלים לקבלת החלטות ולבחירה מושכלת ומנומקת בתחום ההתנסות המעשית.
5. להקנות לתלמידים מיומנויות של תקשורת בין-אישית שיסייעו להם במהלך ההתנסות המעשית.
6. לפתח בקרב התלמידים אמפתיה כלפי אנשים שונים בקהילה הסובבת אותם.
7. להעמיק את התייחסות התלמידים ואת מודעותם לערכים הבאים לידי ביטוי בהתנסות המעשית, כגון: נתינה, ערבות הדדית, מעורבות חברתית, כבוד האדם וקבלת השונה.
8. להעשיר את הידע של התלמידים במסגרת שיעורים בתחומי הדעת השונים בנושאים הקשורים לתחומי המעורבות החברתית.
9. ללמד את התלמידים לסכם את התנסותם המעשית ולדווח עליה.
10. להעלות למודעותם של התלמידים את ההשפעה של ההתנסות המעשית על התפתחותם האישית ואת תרומתם לאחרים.
11. לסייע לתלמידים ליישם את ההבנות שהגיעו אליהן בהתנסות המעשית במהלך השנה כבסיס לתכנון התנסותם המעשית בשנה הבאה.
12. להקנות לתלמידים כלים לפיתוח יוזמות לקראת בחירה בפרויקט ולקראת ביצועו.

חזור

התהליך החינוכי בהדגשת הממד העיוני

שלבי הלמידה העיונית

התהליך החינוכי כולל שלושה שלבים:

שלב א': הכנת התלמידים לקראת ההתנסות המעשית.

שלב ב': במהלך ההתנסות המעשית.

שלב ג': סיכום ההתנסות המעשית.

מודלים לביצוע הלמידה העיונית

ביצוע הלמידה העיונית יעשה בדרך המתאימה לבית הספר. להלן כמה מודלים אפשריים:

אפשרות א': רצף של שיעורים בכיתה – במסגרת שיעורי חינוך ושיעורים נוספים בתחומי הדעת.

אפשרות ב': יום מרוכז במסגרת ימי חשיפה, ימי מוקד, סמינרים וכד'.

אפשרות ג': שילוב הלמידה במסגרת יום מוקד מרוכז ובמסגרת שיעורי חינוך ותחומי הדעת.

נושאים ללמידה עיונית

פירוט	א. נושאים בשלב ההכנה להתנסות
- מודעות, מסוגלות, נטיות לב - מה יש לי לתרום - כיצד אני רוצה לתרום	היכרות עם עצמי בהקשר של מעורבות חברתית
- הנעה פנימית - בירור ערכים אישיים וחברתיים	מוטיבציה למעורבות חברתית
- מה כוללת התכנית - מה היא מחייבת - מסגרת ועקרונות - תיאום ציפיות	הצגת התכנית לפני התלמידים
- מאפייני הקהילה שלי (הרכב אוכלוסייה, שירותים, מוסדות, ארגונים) - צורכי הקהילה שלי	מיפוי הקהילה ואיתור צרכים בקהילה
- פירוט האפשרויות הפתוחות לפניי - הצגת המסגרות להתנסות מעשית	חשיפה למגוון אפשרויות להתנסות מעשית
- מה אני צריך לעשות כדי להצליח	הצבת מטרות אישיות וקביעת מדדי הצלחה
	הדרכה לתיעוד התהליך ולכתיבת יומן מסע

חזרה

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

פירוט	ב. נושאים במהלך ליווי ההתנסות
- מיומנויות תקשורת בין-אישית לצורך ההתנסות המעשית ובכלל - זיהוי חסמים בתקשורת - קבלת החלטות - מתן משוב	פיתוח מיומנויות אישיות, בין-אישיות וחברתיות
- המללה והמשגה של ערכים חברתיים - חיבור למקורות תרבותיים	דיון בערכים העומדים בבסיס המחויבות החברתית: כבוד האדם וקבלת השונה, נתינה, ערבות הדדית, מעורבות חברתית, התמדה, אחריות, מסירות ועוד.
	התמודדות עם קשיים
- שיעורים בתחומי הדעת המשלבים ערכים ותכנים הקשורים להתפתחות האישית ולמעורבות החברתית	הרחבת ידע
- יצירתיות ויזמות - איתור צרכים וגיבוש יוזמה - התגבשות לקבוצות פרויקט - תכנון והתארגנות	תכנון פרויקט קבוצתי
- חשיבות שיתוף הפעולה והסכם קבוצתי	מיומנויות בעבודת צוות
- גיוס (משאבים) ורתימה - חלוקת תפקידים - אחריות וערבות הדדית	התארגנות

פירוט	ג. נושאים בשלב סיכום ההתנסות
- מה עשינו, מה חווינו - מה למדנו על עצמנו, על האנשים שאתם עבדנו ועל הקהילה שלנו	סיכום והערכה של ההתנסויות המעשיות לקחים ומסקנות
- רפלקציה ומשוב - תיעוד ביומן מסע	סיכום הפרויקט – הערכה רפלקטיבית של ההתנסות, משוב, הפקת לקחים ומסקנות
- דרכים לפרזנטציה ולהצגת התהליך בפני הסביבה החינוכית - תכנון והפעלה של פעילויות שיווק לגיוס תלמידי כיתה י' של השנה הבאה	שיתוף והצגת התהליך

נספח 1ב' – סילבוס ללמידה עיונית בקבוצה קטנה

הליווי בקבוצה קטנה מיועד להעניק לתלמידים המשתתפים בהתנסות המעשית תמיכה מתמשכת.

מטרות

1. לסייע לתלמידים להעמיק את ההכרות עם עצמם ועם נקודות החוזק שלהם מתוך התנסויותיהם במעורבות החברתית המעשית ובתהליך הקבוצתי.
2. להעניק לתלמידים הזדמנויות לקבלת תמיכה ומשוב מהמנחה ומהקבוצה ולהעניק תמיכה ומשוב לחבריהם.
3. ללמד את התלמידים לזהות קשיים וקונפליקטים בביצוע תפקידיהם ולהתמודד אתם כחלק מהרחבת תחושת המסוגלות העצמית שלהם.
4. להקנות לתלמידים כלים לחשיבה רפלקטיבית ולכתיבה רפלקטיבית על אודות ההתנסות שלהם.
5. להקנות לתלמידים כלים לתיעוד שיטתי ולשיתוף אחרים בהתנסויות המעשיות שלהם.
6. לסייע לתלמידים לזהות את ממדי התרומה של ההתנסות המעשית במעורבות חברתית לעצמם ולחברה.

המורים מוזמנים לבחור כלי או כלים שלתפיסתם יהיו יעילים לעבודה הקבוצתית עם בני הנוער בשעות הפרטניות.

הצעה 1 – פעילויות לשעה הפרטנית

התהליך החינוכי בקבוצה הקטנה בנוי בשלושה שלבים:

- א. פתיחה – מפגשים מספר בתחילת השנה לשם בניית הקבוצה ובניית אמון בקבוצה ובתהליך.
- ב. ליווי – מפגשים שיתפרשו לאורך כל השנה. מפגשים אלו יורכבו משלושה חלקים:
 - סבב פתיחה – התכנסות, אזור רגשות ושיתוף.
 - לב המפגש – שיח, המשגה או פעילות בהתאם למצב הקבוצה ולנושאים המעסיקים אותה.
 - סבב סגירה – סיכום רפלקטיבי של המפגש.
- א. סיום ופרדה – מפגשים לסיכום השנה.

נושאים	
יצירת קבוצה ובניית אמון	לפני היציאה לפעילות
הסכם קבוצתי ותיאום ציפיות	
איתור חוזקות וחולשות אישיות לקראת ההתנסות המעשית	
שיתוף הקבוצה בהתנסויות אישיות	ליווי במהלך
התמודדות עם קשיים ופתרון קונפליקטים	
עיבוד רפלקטיבי של ההתנסות ושל המפגשים	

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

הפעילות	מיומנויות תקשורת בין-אישית
	למידה מהצלחות, זיהוי מקורות הכוח של הפרט וטיפוחם
	זיהוי התרומה הערכית של ההתנסות לפרט ולחברה
	הדרכה בתיעוד ובחשיבה רפלקטיבית לכתיבת יומן מסע
בסיום הפעילות	סיוע בתהליכי פרדה
	מבט לעתיד – אחריות וצמיחה בעקבות ההתנסות המעשית
	עיבוד התהליך השנתי וסיכום יומן המסע

הצעה 2 – מודל "היועצות תלמידים"

תיאור התהליך – קבוצת התלמידים תיפגש במהלך השנה במקום ובזמן קבועים להנחיה של מורה מצוות בית הספר. בפגישה הראשונה יוגדרו הזמן והמקום והמורה ידגיש את חשיבות החיסיון והפרטיות וימליץ לפנות אליו אישית גם בין המפגשים בעניין תכנים ואירועים מורכבים הדורשים סיוע ותמיכה. המורה יוכל לפנות ליועצת השכבה, לרכז השכבה ולרכז החינוך החברתי והמעורבות החברתית בכל תוכן או התלבטות מורכבים שעלו בשיחה.

הנחיות לניהול המפגשים

טרם מפגש

- על המורה להכין את החדר לפני הפגישה ולסדר בו במעגל כיסאות כמספר המשתתפים והמורה. יש להקפיד לסדר כיסאות כמספר התלמידים השלם, גם אם תלמיד חסר וגם אם תלמיד יעזוב.
- חשוב שהמורה ידע בעל פה את שמות כל חברי הקבוצה.
- המורה יכין לכל תלמיד שומרן דפים ובו שניים-שלושה דפים לתיעוד רפלקטיבי. מדי פגישה בפגישה, בסוף הפגישות, המורה יחלק את הדפים לתלמידים ויאסוף אותם למשמרת לפגישה הבאה בלי לקרוא בהם.
- בתום המפגש הראשון, המורה והתלמידים יקבעו לו"ז להצגת מקרים כך שכל תלמיד ידע מראש מתי תורו להציג מקרה בקבוצה. התלמידים יוכלו לספר על כל מקרה שקרה להם במסגרת תפקידם בתכנית "באים בטוב" – הצלחה, קושי, תהליך, דבר מה מבלבל, דבר מה חדש שעשה, מקרה שנגע ללב, מורכבות, פתרון מהיר, התנגדות ועוד. המורה ימנה תלמיד אחראי שיזכיר לתלמידים המציגים שהגיע המועד שלהם להציג.

ראשית הפגישה (5 דקות ראשונות)

- המורה יברך את כל המשתתפים יציין מי חסר ויסביר את סיבת היעדרותו אם זה אפשרי.
- המורה יערוך סבב "מה נשמע" קצר שיכול להתבסס על שאלות שונות, כגון: מה שלומכם היום, מי רוצה לספר באיזה מצב רוח הגיע היום, מי מעוניין לשתף במחשבות או בתחושות מהמפגש הקודם. על הסבב להיות מהיר, לא יותר מחמש דקות.

חזור

- בפגישה הראשונה, המורה יציג את המודל בפני חברי הקבוצה, בפגישות הבאות הוא רק יזכיר אותו בקצרה.
- **שלב ראשון – 5 דקות: תיאור המקרה.** התלמיד המציג מספר, החברים מקשיבים בשקט, בלי הערות. חשוב שבשלב זה התלמיד יסביר מה בדיוק הוא שואל את הקבוצה.
- **שלב שני – 10 דקות: פתיחת מרחבים.** החברים מתעניינים, שואלים שאלות הבנה והעמקה בסבב, מגלים התעניינות כנה ללא הסקת מסקנות וללא שיפוטיות או ביקורת: האם, מעניין למה, מתי, מה היה, איך וכד', והתלמיד המציג עונה ומוסיף מידע והסברים.
- **שלב שלישי – 10 דקות: סבב שיתוף.** בשלב זה, התלמיד שדבר נח, שאר החברים מוזמנים לשתף את הקבוצה בסוגיה המתקשרת בדרך כלשהי לנושא שהועלה – זהו שלב הדהוד, שלב אסוציאציות, "איפה זה פוגש אותי", שלב אמפתיה – אך ללא פנייה ישירה לתלמיד שדיבר וללא התערבות מצדו.
- **שלב רביעי – 5 דקות: סגירה.** התלמיד המציג מוזמן לספר מה איך הוא מרגיש אחרי הסבב ומה הוא חושב (הוא יכול להתייחס לדברים שאמרו חברי הקבוצה).
- **שלב חמישי – 5 דקות: שלב המתנות.** חברי הקבוצה נותנים מתנות לתלמיד שהציג – עצות, מחמאות, מסר לשינוי, מילים טובות, פרגון, רעיונות וכד'.
- **שלב שישי – 5 דקות: רפלקציה.** המורה מחלק לתלמידים את השומרן דפים שלהם. כל תלמיד מוזמן לכתוב בשטף, ללא הקפדה על ניסוח (זרם התודעה) את התחושות ואת המחשבות ביחס לביצוע משימות התכנית שעלו בו בפגישה.

סיום הפגישה (5 דקות)

- המורה מסכם את הנושאים ואת ההבנות המרכזיים שעלו במשפטים קצרים ומודה לחברי הקבוצה על השתתפותם.
- סבב סיום – במילה אחת, מה אני מרגיש בעקבות הפגישה.

יש שתיקה. לשתיקה יש תפקיד. לא ניבהל ממנה, נאפשר את קיומה ונבין שהיא זמן למחשבה ולהתבוננות עצמית של התלמידים. כדאי לאפשר שתיקה לכמה דקות ולא למהר להפיג אותה. כשנחוש בתוכנו חוסר שקט בשל השתיקה, אז נוכל להתערב בעדינות באמירה כגון "אני שם לב שאיש אינו מדבר, בואו ננסה להבין יחד מה קורה כאן." אם עדיין לא עונים ואנו חשים תקיעות או לחץ, אפשר לעבור הלאה.

תלמיד משתף במשהו אישי שאינו מתאים. נגיב לדברי התלמיד מידית: אני שומע אותך ומודה לך על השיתוף ועל האמון. מה שאתה מספר חשוב בעיניי ורציני עד מאוד. חשוב לי ולכולם להיות לצדך, אך גם הפרטיות שלך חשובה לנו. לכן, בוא נחליט שבסוף הפגישה, נשב יחד, שנינו, לפגישה בארבע עיניים ונמשיך לדבר על כך. וכאן נפנה לקבוצה – כולנו מתמודדים עם דברים אישיים, ותמיכתכם זה בזה היא חשובה. אני בטוח שכולכם מעריכים את הפרטיות של חבריכם ומבינים שלגבי הנושא שדובר בו, עדיף לשוחח בפרטיות.

תלמיד מביע ציניות ולעג. ציניות היא ביטוי להרחקה רגשית, לעג יוצר חומה ומאפשר ריחוק. כשנבין זאת, אולי נעלב פחות מאותו תלמיד. ואם נעלב פחות, נוכל להיות אמפתיים לרגישותו ולאפשר שיחה בעקבות אותה תגובה. למשל, נוכל לומר: "חברים, אם אחד מאתנו אומר בקול שזה מגוחך, אז בשבילי, כמנחה הקבוצה, זה סימן שיש עוד שחושבים כך בלבם, וזה טבעי. בואו תקשיבו כולכם רגע לקול הזה שבכם שאומר "מה זה השטויות האלה" ותנסו להבין מאיפה הוא מגיע, מה הוא מביע, אם הוא שומר עליו וממה".

תגובה אחרת: "שמעתי את דבריך ואני מכבד אותם. אותך זה מצחיק ובעיניך זה מטופש. אני מכבד אותך על האומץ להביע את עמדתך ולשתף בה. גם "לצחוק על" זו עמדה לגיטימית. עכשיו בוא תנסה לשמוע תגובות ועמדות של אחרים ונסה לבדוק עם עצמך למה לך יותר נוח בעמדה של ה"לצחוק על..." ואם תרצה, תשוב ותשתף אותנו."

יש הפרעות. כל אי-שקט הוא אמירה. לא ניבהל. נשים לב לזה וננסה להבין את הסיבה לכך (אם יש אווירה של חרדה, אם זו בדיקת קשר, אם התוכן המסוים מציף משהו, למה הם זקוקים עכשיו). בפועל, נתמקד בהתרחשות – נעצור ונשאל מה קורה כאן. לא נתנצח ולא נכעס, נשקף את ההתנהגות, נפנה אליה זרקור ונזמין את התלמידים לדבר על כך ביניהם.

הזמן אינו מספיק. ברור, ככה זה. תלמדו את קצב הקבוצה שלכם ואת סגנון ההתנהלות שלה ושלכם ותארגנו את הזמן בהתאם. ודרך אגב, מה שכן הספקתם, זה נפלא!

תלמיד שכח להכין סיפור. הרי זו אמירה. אפשר להקדיש את המפגש לדיבור עליהם ועל השפעת חוסר ביצוע משימה במועד, על הסיבות לכך ועל תפקודם כעת ובכלל. לחילופין, אפשר לשקול אם לאפשר לאותו תלמיד או לתלמיד אחר בקבוצה לספר ספונטנית. כן אפשר להכין מראש פעילות קבוצתית רלוונטית ליישום בעת הצורך.

נספח 2: היערכות בית הספר – תדריך למנהל

תהליך ההתארגנות בבית הספר

- ✓ מינוי רכז בית ספרי להתפתחות אישית ומעורבות חברתית בהלימה לתנאים הנדרשים.
- ✓ כתיבת התכנית כחלק מההיערכות הבית ספרית הכוללת ועל-פי המדיניות המתוארת במסמך.
- ✓ אישור התכנית על-ידי הוועדה ללמידה משמעותית והיערכות להטמעתה הכוללת.
- ✓ היערכות לפיתוח מקצועי כולל להכשרות מחנכים, מורים מקצועיים ועוד בלמידה משמעותית בכלל ובהיבטים הייחודיים לתכנית התפתחות אישית ומעורבות חברתית בפרט.
- ✓ הגדרת מסגרות זמן להפעלת התכנית:
 - זמן מורה-תלמיד: ללמידה עיונית (לכיתה כולה ולקבוצות קטנות).
 - זמן תלמיד: להתנסות מעשית (פרטנית וקבוצתית במסגרת ה"פרויקט").
- ✓ קביעת הליך הערכה ודרך הערכת התלמיד בבית הספר ובמקומות ההתנסות.
- ✓ קביעת מסגרות להצגת ה"פרויקטים" ולפרסומם.

לוח גאנט ליישום התכנית

חודש	תפוקה מצופה	חודש	תפוקה מצופה
יולי-אוגוסט	הכשרת רכז (60 ש') תכנון התכנית השנתית והכשרת חדר המורים (8 ש')	פברואר	הדרכת המחנכים לקראת- גיבוש קבוצת הנהגה כיתתית לתמיכה בהפעלת התכנית
ספטמבר	הדרכת המחנכים לקראת: יום מוקד – חשיפה ובחירה של התלמידים שיבוץ התלמידים	מרץ	מעקב, הערכה ומשוב פרטני וקבוצתי
אוקטובר	הכשרת התלמידים לתפקיד במקומות ההתנסות	אפריל	ביצוע הפרויקט (מומלץ לבצע בשבוע הראשון של חופשת הפסח)
נובמבר	הדרכת המחנכים והחונכים : לליווי התלמידים בהתנסות - העשרה עיונית כתתית וקבוצתית	מאי	פרזנטציות: פרסום תוצרים. הערכות להערכה מסכמת והכשרות קיץ לצוות החינוכי
דצמבר	יום מוקד – חיזוק מיומנויות והתמודדות עם סוגיות בהתנסות הערכה מעצבת	יוני	מועצות פדגוגיות – הערכה מסכמת
ינואר	הערכות לפרויקט (תכנון והתארגנות)	יולי	השלמות בפעילויות הקיץ.

חזרה

נספח 3: הגדרת תפקיד הרכז להתפתחות אישית ומעורבות חברתית

היבט פדגוגי

- אחראי על גיבוש התכנית כחלק מהתפיסה ללמידה משמעותית.
- אחראי על ההנחיה ועל הליווי של צוות המורים במסגרת הפיתוח הכולל (בהדגשת ההיבטים הייחודיים לתכנית ורבידיה הערכיים, הרגשיים והארגוניים, בשיתוף היועץ, הרכז החברתי-קהילתי וגורמים נוספים).
- אחראי על מערך ההנחיה, ההכשרה והליווי של התלמידים במקומות ההתנסות המעשית.

היבט ארגוני

- מאתר ומאשר מקומות להתנסות מעשית בבית הספר ובקהילה בשיתוף מנהל תחום התנדבות הרשות, רכז ההתנדבות הרשותי בחינוך או רשות החינוך הרשותית.
- מתכנן ובונה מערך לשיבוץ התלמידים במקום ההתנסות בתיאום עם מנהל תחום המעורבות הרשותי על-פי נוהל ההסדרה.
- בונה ערוצי תקשורת בין הצוות החינוכי לבין החונכים במקומות ההתנסות בקהילה.
- מעודד יוזמות תלמידים למעורבות ומאפשר את מימושו בקהילה.
- יוזם מפגשי הוקרה, הערכה ותגמול לתלמידים ולשותפים בשיתוף עם מנהל ההתנדבות הרשותי.
- אחראי על תיעוד, על משוב ועל הערכה בית ספרית בשיתוף עם מקומות ההתנסות.

דרישות התפקיד

- בעל תואר ראשון ותעודת הוראה.
- מורה בצוות בית הספר.
- בעל שלוש שנות ניסיון לפחות בחינוך ובהוראה.
- בוגר קורס רכזי מעורבות חברתית בהיקף של 60 שעות (הערה: בבתי ספר שבהם אין איש צוות בוגר הקורס, יוזמן הרכז להצטרף לקורס במהלך שנה"ל).
- בעל תפיסת עולם חברתית-קהילתית.

כישורים נדרשים

- יכולת ניהול צוות וכישורי הנחיה והדרכה.
- יכולת ניהול משא ומתן.
- יכולת תקשורת בין-אישית עם בני נוער, עם מורים ועם אנשי רשות ומוסדות בקהילה.
- בעל יוזמה ופתיחות.

חזור

נספח 4: הגדרת תפקיד מנהל ההתנדבות הרשות

(מתוך: "אוגדן בעלי התפקידים ברשות המקומית")

מנהל ההתנדבות הרשות אחראי על יישום המדיניות להעמקה של ההתנדבות ולהרחבתה במסגרות החינוך הפורמליות והבלתי-פורמליות.

הוא אחראי על מכלול התכניות הפועלות ברשות, כגון: מחויבות אישית, תעודת בגרות חברתית, עמ"ן, התפתחות אישית ומעורבות חברתית, התנדבות ביחידות הנוער, ביחידות קידום נוער ובתכנית מתנדבים מבוגרים בחינוך.

אחראי על פיתוח שיתופי פעולה ושותפויות בתחום ההתנדבות בחינוך ברמה הבין-מגזרית ברשות המקומית. אחראי על פיתוח מערך ההתנדבות בתחום החינוך ועל הרחבתו:

- מיפוי תכניות ותפקידים למתנדבים ברשות בשיתוף עם כל הגורמים הנוגעים בדבר ברשות ובתיאום אתם.
- הכנת תכנית עבודה שנתית בשיתוף הגורמים הקולטים מתנדבים והגורמים השולחים אותם.
- סיוע ותמיכה בגיוס מתנדבים ובמיונם.
- סיוע ותמיכה בשיבוץ המתנדבים ובקרה על קליטתם ועל מהלך התנדבותם.
- ניהול מערכת מעקב ודיווח על פעילות המתנדבים.
- הטמעת ההתנדבות כערך וכדרך חיים.
- אחראי על שיווק ומיצוב תחום ההתנדבות ועל העלאתו לסדר היום הציבורי ברשות, לרבות הקמת ועדת נוער רשותית.
- ניהול מערך התקציב, לרבות גיוס משאבים להפעלת תכניות ההתנדבות.
- הובלת שולחן עגול רשותי לתכלול תחומי ההתנדבות ברשות בהשתתפות רכז ההתנדבות במחלקת רווחה.
- אחראי על התמקצעות תחום ההתנדבות ברשות – פיתוח מקצועי של ארגוני ההתנדבות והמתנדבים ברשות.
- שותף להחלטות המטה לשעת חירום ברשות.
- פועל בשיתוף עם הממונים עליו ברשות ובהתאם להנחיותיהם ועל-פי מדיניות משרד החינוך.
- פועל לפיתוח יוזמות התנדבות חדשניות.

כפיפות

מנהל אגף החינוך ברשות.

השכלה

היתר הדרכה ותואר ראשון באחד מן התחומים: מדעי החברה (עדיפות לבוגרי מסלול חינוך חברתי-קהילתי - חברה ונוער או מסלול קידום נוער), מדעי ההתנהגות, עבודה קהילתית.

קורסים והכשרות מקצועיות

מחויב בהשתתפות בקורס דו-שנתי להכשרת מנהלי התנדבות רשותיים בחינוך. יישומי מחשב: יכולת עבודה טובה בסביבה מתקשבת.

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

רישום מקצועי

היתר הדרכה קבוע.

ניסיון מקצועי וניהולי

שתי שנות ניסיון לפחות באחד מן התחומים: עבודה עם בני נוער, הדרכה, הוראה, ארגון וניהול.

כישורים אישיים

יכולת ניהול וארגון.

יכולת תקשורת תקינה ויחסי אנוש מעולים.

יכולת הנעת תהליכים ואנשים.

יכולת שיתוף פעולה עם מתנדבים, עם בעלי תפקידים, ועם מוסדות וארגונים.

בעל יוזמה אישית.

ניסיון אישי בהתנדבות.

חזור

נספח 5: תכניות קיימות במינהל חברה ונוער ובשפ"י

תכניות מינהל חברה ונוער

1. [מחויבות אישית](#)
2. [תעודת בגרות חברתית](#)
3. [להיות אזרח](#)
4. [תכנית הליבה לשעות החינוך](#)

תכניות שפ"י

5. [תכנית כישורי חיים לחטיבה העליונה](#)
6. [תכניות שפ"י](#)

חזור

נספח 6: מעורבות חברתית במחקר

במחקרים רבים נמצא כי מעורבות חברתית משמעותית תורמת לפיתוח זהות אישית, מסוגלות, הערכה עצמית חיובית, תחושת עצמאות ושליטה ומביאה להצלחה בלימודים. ההתנדבות מאפשרת למתבגר לבחון את יכולותיו, לקבל על עצמו אחריות על התנהלותו ועל ביצועיו ולפתח מיומנויות ארגוניות ומקצועיות.

ממחקרים שונים¹ עולה כי מעורבות בני נוער בקהילה תורמת למימוש העצמי ולהתפתחותם האישית בתחומים אלו: כישורים אישיים וחברתיים ומיומנויות אישיות וחברתיות, יכולת להציב מטרות, יכולת מנהיגות, יכולת לעבוד עם אחרים, מיומנויות תקשורת בין-אישית, ביטחון עצמי, גאווה ביכולת הביצוע ועוד.

תחושות היכולת לסייע לזולת, להועיל למישהו הנמצא במצוקה, לשמש מקור כוח, מקור תמיכה ותקווה, וכן תחושת היכולת להקדיש זמן ומשאבים למימוש ערכים ראויים, חברתיים או אוניברסליים – כל אלה פועלים כגורמים המעצימים את מודעות המתבגר לזהותו האישית, את תחושת המשמעות בחייו, את תחושת הקוהרנטיות שלו, את גילוי העצמי, את יכולתו לחוות את חייו במלאות וכן את יכולתו להיות פתוח יותר לרגעים של אושר אמתי.

המחקרים השונים מלמדים כי לעתים הקדשת תשומת לב למצוקותיו של הזולת ולמשאלותיו, במטרה למלא תפקידים שונים של סיוע ושל תמיכה, עשויה להגביר את מודעותו של המתבגר לקשיים שהוא עצמו חווה, לתקוותיו ולרגעי הצער והשמחה בחייו, וכן להגביר את המשמעות הטמונה באירועים המתרחשים בחייו.

במישור החברתי, מעורבות חברתית פעילה תורמת לחיזוק תחושת השייכות, לצמצום תחושת הניכור ולחיזוק ההזדהות עם הקהילה. היא מעודדת את המתבגרים ליצור קשרים ואינטראקציות עם אנשים מאוכלוסיות שונות. כמו כן, מעורבות חברתית מגבירה עניין ומודעות ביחס לבעיות חברתיות ויש לה השפעה ארוכת טווח על חייהם של המתבגרים כאזרחים בוגרים בעתיד. מתבגרים המעורבים בפעילות התנדבותית מספרים על חוויות של שמחה, אושר והתרוממות רוח, ומביעים רצון להשקיע זמן ומאמץ לרווחתו של הזולת, לסייע לאחרים במצבי קושי, לעזור לילדים נזקקים ולתרום לחברה ולמדינה.

הראל (2006) הדגיש כי המעורבות וההתנדבות בקהילה תורמות לצמצום מאפיינים של התנהגויות סיכוניות בקרב בני נוער, מצמצמות את תופעות האלימות, משפיעות על החוסן האישי ועל החוסן החברתי של בני הנוער ומעצימות אותם. ממצאים אלה תקפים גם לנוער מנותק.

חזור

¹ מגן, צ' (תשנ"ה), מחויבות אישית וכמיהה לאושר בקרב מתבגרים, רמות - אוניברסיטת תל-אביב ; כהאן-סיטרבצ'נסקי, פ', באומגולד, ש' ודולב, ט' (1998), מחקר מעקב אחר הפעילות של תכנית המד"צים, תכנית המש"צים ושל מועצות תלמידים ונוער, ירושלים: מכון ברוקדייל.

פרק 7 – רשימת מקורות

1. אברהמי, א' ודר, י' (1995), "קולקטיביזם ואינדיווידואליזם במניעי מתנדבים צעירים: המקרה של בני הקיבוץ", מגמות, ל"ז (1-2), עמ' 5-28.
2. אילוביץ, ת' (1988), מחויבות על-אישית בביטוי ובמעשה והקשר שלה לשאיפות בחיים, לחוויות חיוביות ולתחושת קוהרנטיות בקרב מתבגרים, עבודת מסטר, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
3. אלמוג, י', שנער, מ' ופליישר, נ' (2003), סקירה על השפעות התכנית החינוכית "מחויבות אישית – שירות לזולת" על בני הנוער המשתתפים בה, הוצאת מכון מחקר כרמל.
4. ארנון, ל' (2007), "מהי התנדבות? סקירה ודיון בהגדרות למונח התנדבות בארץ ובעולם". אתר התנדבות בישראל.
5. ביסטריצר, מ' (1997), "הקניית כישורי מנהיגות לנערי קידום נוער", מניתוק לשילוב, 8, עמ' 44-51.
6. הבר, כ' (2011) מי צריך אינטגרציה? סולידריות בעידן של מימוש עצמי, ניתוח קבוצת מיקוד של צוערי הדמוקרטיה, המכון הישראלי לדמוקרטיה.
7. הראל, י' (2006), רווחתם ובריאותם של בני נוער - ממצאי מחקר - Health Behavior in School - HBSC – A World Health Organization Cross-National Study, aged Children, אוניברסיטת בר אילן
8. חוזר מנכ"ל תשס"ג 1 (א) – "מחויבות אישית – מעורבות בקהילה" – זכאות להערכה בתעודת הבגרות, 1.9.2002.
9. כהן-סיטרבצ'נסקי, פ', באומגולד, ש' ודולב, ט' (1998), מחקר מעקב אחר הפעילות של תכנית המד"צים, תכנית המש"צים ושל מועצות תלמידים ונוער, ירושלים: מכון ברוקדייל.
10. מגן, צ' (תשנ"ה), "מחויבות אישית וכמיהה לאושר בקרב מתבגרים", החינוך לקראת המאה העשרים ואחת, רמות - אוניברסיטת תל-אביב
11. סדן, א. (1997). העצמה ותכנון קהילתי: תיאוריה ופרקטיקה של פתרונות חברתיים אנושיים. תל אביב: הקיבוץ המאוחד
12. סטיצקי, ר' (2002), "התנדבות מתבגרים – המשאב הלא מנוצל", אתר התנדבות בישראל.
13. פישר, א' (1999), הקשר בין תחושת העצמה לבין התנדבות ומעורבות בקהילה בקרב בני נוער, עבודת מסטר, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן.
14. פלג, חיה (2000). השפעת הפעילות במועצת התלמידים והנוער הארצית על ההתפתחות האישית ועל המעורבות החברתית של הנציג הנבחר, עבודת מ.א., אוניברסיטת דרבי
15. רובוביץ, מ' (2007), "מחויבות אישית" כפעילות חינוכית בלתי-פורמלית", בתוך: ש', רומי ומ', שמידע (עורכים), החינוך הבלתי-פורמלי במציאות משתנה, ירושלים: הוצאת מאגנס. עמ' 399-409.
16. שנער, מ', ארז, ח', לסר, ע' ופוייר, א' (2005), מחויבות אישית – מעורבות בקהילה, תכנית חינוכית, משרד החינוך, מינהל חברה ונוער.
17. שנער, מ', דנה, ג', פוייר, א' וברוק, א' (תשס"ב), מחויבות אישית, שירות לזולת, "תו תקן" למוסדות קולטים, מידעון לתחומי פעילות במוסדות הקולטים בני נוער, משרד החינוך, מינהל חברה ונוער.

18. Janoski, T., Musick, M., Wilson, J. (1998). "Being Volunteered? The Impact of Social Participation and Pro-Social Attitudes on Volunteering." **Sociological Forum** 13 (3): 495-519.
19. Johnson, M. K., Beebe, T., Mortimer, J. T., & Snyder, M. (1998). *Volunteerism in Adolescence: A process perspective*. **Journal of Research on Adolescence**, 8(3), 309-332.
20. Steinberg, L. & Levine, A. (1990), *You and your adolescent*. New-York: Harper and Row.
21. ד"ר יעל ברנהולץ, (2013), [תעודת בגרות חברתית - מסלול של מצוינות חברתית](#). מינהל חברה ונוער.
22. [תכנית החלוץ של "תעודת בגרות חברתית" - מסלול של מצוינות חברתית: שנת היישום השנייה - תשע"ג](#)
- תכנית הבגרות החברתית לווותה במחקר של ראמ"ה. דו"ח השנה השנייה פורסם באתר ראמ"ה בתשע"ד.

חזור

חברי הוועדה לפיתוח התכנית

טליה נאמן, מינהל חברה ונוער – יו"ר הוועדה

ארז חנה, מינהל חברה ונוער
בר זיו, מרכז השלטון המקומי
בריל יעל, שפ"י
גוטמן סימא – סגנית מה"ד, אגף תכנים
גלנטה נמרוד, אגודת מנהלי מחלקות הנוער
דנה גילת, מינהל חברה ונוער
הייכל עלי, מינהל חברה ונוער (חברה ערבית)
טימן איתן, מינהל חברה ונוער – יו"ר ועדת הטמעה
לואין עמליה, מינהל חברה ונוער – יו"ר ועדת תכנים
פרידמן דניאלה, מזה"פ
קמינסקי אבי, אגודת מנהלי אגפי החינוך
קראוס אלירז, מזה"פ
רוט-איטח קרן, שפ"י
שאלוף נירית, מנהל פדגוגי – האגף העל-יסודי
שפירא עדי, מינהל חברה ונוער – רכזת הוועדה

קראו והאירו

בארי דסי, מנהלת אגף א' חינוך על-יסודי
מתוקי רחל, יו"ר המזכירות הפדגוגית ומנהלת מחוז חיפה
שמש זהבה, מנהלת אגף תכנון ופיתוח תכניות, לשכת המנכ"לית

לפרטים נוספים

חנה ארז, מפקחת ארצית, ממונה חח"ק – מנהל ח"ן, דוא"ל: hanaer@education.gov.il